

Africana Hungarica

II. évf. 2007 1-2. szám

Egy folyóirat mindig, természetéből adódóan is, folyik. Nemcsak a textusok árai révén, melyek hol sodornak, hol sekélyen partot fognak, hanem a változatossággal, tűnékenységgel, látszólag efemer vagy lágy tónusokkal emitt, hogy amott meg majd elmerüljünk benne...

Ismertetőm olvastán az vesse majd ellenem az első kritikai szót, aki készített már *folyóirat*-recenziót! Merthát, ha egy kötet címe, rövid tartalomleírása, tónusa, témaválasztása, (s hozzá a szerző) stílusa kellőképpen karakteres, talán röviden is jellemezhető. Ámde egy tanulmánykötet, vagy (mint ez esetben) egy szakfolyóirat inkább csupán részleteiben, egy-egy írás atmoszférájával, vagy az összes írás alaptónusával lenne jellemezhető, viszont itt minden tartalmáról kellő részletességgel még csak elnagyoltan szólni sem lehet érdemi terjedelemben; továbbá okkal sértődne meg bármely szerző, ha kihagynák nevét az említésre méltók közül, mivel a folyóirat – természeténél fogva – a mellérendelt, egymás mellett olvasható írásokból nyeri fő zsánerét. S minthogy itt nem csupán egyetlen bármilyen folyóirat-számról van szó csupán, hanem a magyar afrikánisztika tudományos szakfolyóiratáról, mi sem illőbb kötelesség számunkra, mint referálni róla.

Csakhogy mi sem nehezebb egyúttal. Minden cikk (esetünkben pontosan huszonegy!) önálló alkotás, szerzői kompozíció, hosszabb vagy rövidebb nekilendülés valamely témakörnek, melyet itt legfőképpen a fő vonzásokör, Afrika fókuszban léte határoz meg. A Magyar Afrika Társaság folyóirata ettől még lehetne száraz is (nem az), zsenge is (még kevésbé), poros is (nemcsak a földrajzi térség okán, hanem tudományos „magaslatok” felől szemlélve) – de éppen e téren inkább súlyosabb, felelősebb, mértékletesebb! Formára nézvést egészen formás *kötet* (igaz, dupla szám, a maga 268 oldalával), első szerkezete pedig incselkedik azzal a logikus tagoltsággal, amely rovatokba osztja el (tanulmányok, források, krónika, terepkutatás, szépirodalom, szemlecikkek), tematikus egységbe adagolja a sokféleséget (utóbbi rovatban például könyvek, filmek, a monumentálisabb és tanulmány-értékű dolgozatok esetében Afrika-politikák a rovat vonzásoköre). Lehetne súlyozni is a „méltóbb” méretek szerint, de az oldalszámok nem a magvassággal mérhetők össze. Lehetne a rímeltetve megszólaló tematikákat kiemelni, ám sokszor épp a kontraszt az érdekes bennük. S értékelő gesztus lenne a legjelesebb szerzőket kiemelni, maradjon hátra a diák, érezze mellőzve magát a periferiális témával foglalkozó... – viszont a recenzensnek is van érdeklődési köre, titkolt szakmai rangsora, rokonszenvi skálája, amelyen csak-csak előbbre tolja, akinek munkáját szívesebben tolmácsolná...

AFRICANA
HUNGARICA

Mindezen hatások, vonzások és bonyolódások mellett vagy helyett az Afrikát magát leginkább hevítő problematikákat is ki lehetne emelni, vagy azon szerzők körét, akik jelen számunkban és a referált folyóiratban egyaránt jelen vannak. Többen is visszaköszönnek „amonnan”... Merthát kicsiny szakma ez az afrikánisztika, néha fölbecsülni sem lehet viszont, mi minden nem tartozik (okkal, vagy idővel mérve) a közvetlen közelébe...! Példaképpen a felvezető-hangadó írásban *Fodor Erika* az Európai Unió Afrika Stratégiáját ismerteti, melyből kitetszik, hogy nemcsak a magyar afrikánisztika megkésett érdeklődése fordul immár egyre őszintébben a fekete földrész felé, de mostanság az uniós kapcsolatok, belátható érdekek, jövőendő külpolitikai normák is a felelősséggel vállalt célprogramokkal kívánják észrevétni a világgal, mily hatalmas kapcsolati vagyoni tetején ülünk tétlenül és flegmán. S kell-e körmönfontabban felelősségre inteni, mint ez európai kötelezettség-vállalás, segítségnyújtó együttműködés, támogatáspolitikai, piacfejlesztés, civil összefogás, szolidaritás széles skáláján indítani érdekezérelt működésmódokat? Ehhez a tematikához kapcsolódik *Régi Tamás* írása is a magyar szervezetek Afrika-politikájának kialakítását serkentő áttekintéssel, a körülmények és korlátok szemlélésével, s mi több: kiutat jelző javaslatokkal; de ide rímél *Schumiczky Lilla* és *Tomsits Abigél* terepkutatási élményanyaga is Gambiából, akik ritka magyar misszionáriusként kalandoznak-dolgoznak vagy egy éve afrikai menekülttáborokban (épp az Afrika-Tanulmányok első száma közölte terepkutatási írásaikat), viszont ezúttal inkább olyan „apró kis színes” anyaggal jelentkeztek, amely a látszat ellenére nem a folyóirat vidító tónusa csupán, hanem az átélés közelségé-

vel, a tenni kész jelenlét finomságaival teli önreflexió is, amelyet Afrikában sem nélkülözhet a kutató. Lám, csupán négy szerző, három kis írás, s mily horizontot fog át érdekektől érzelmeig, gazdaságtól stratégiáig, politikától mindennapi életig, meg múltbéli helyzetektől jövő utáni hatásokig...

A többi opusz is szinte ehhez, az alighanem Afrikát az utóbbi időkben a világ közfigyelmének középpontjába emelő krízishelyzethez, állapot-ábrához, megoldáskereséshez kapcsolódik: *Tusjak Marianna* az 1967–70 közötti nigériai polgárháború gyarmati feltételrendszerét és helyi érdekfolyamatait tekinti át, nemcsak számos helyi politikátörténeti adalékkal, de a brit, a német, s párhuzamosan a korabeli (szovjet szócsőnek is beillő) magyar sajtó reflexióit elősorolva, melyekből kiderül: alig akadt a korabeli világpolitikában új vagy letűnt gyarmattartó és agresszor, aki ne reszkírozott volna temérdek befektetést a polgárháború kirobbantásába, az etnikai és gazdasági konfliktus-gerjesztésbe, hullák és eltűntek százazrei árán, vagy a reménytelenné váltak megmentésére utólagos segélyakciók során. *Búr Gábor* az 1906-07 időszakában kialakuló dél-afrikai önállóság kérdéskörében mennyi hasonló, az interaktív politikai és gazdasági érdekeltiségi viszonylatokat jellemző dokumentáció szemlélésére, viszonylag frissen főlshabadtott levéltári forrásanyag új visszfényre fókuszál, kiegészítve az országtörténet köztörténeti anyagát magánlevéltári kiadások, nehezen vagy sehogyan sem megismerhető források felvillantásával. Kiadós, és a szerzőtől mindig is közismerten megkapott, aprólékosan pontos lábjegyzetekkel, gazdag szakirodalmi forrásanyag fölhasználásával készült *Szombathy*

Zoltán tanulmánya a Kelet-Afrikában föllelhető arab, közelebről a folytonos iszlám hatás komplexitásáról, a partvidéki lakosság arabokkal rokonszenvező belső „etnopolitikájáról”, avagy kulturális reflexivitásáról. Mindhárman birodalmi méretű államok, egykor volt királyságok, gyarmatává lett területek túlélési gyakorlatáról hoznak fölismeréseket, miként *Gecse Adrienn* is, aki a leghatalmasabb nyugat-afrikai birodalom, az Asanti Királyság aranybányászatának és a britekkel kötött békének, gazdasági alkunak, majd az alávetettségnek és az Aranypártért folyó ellenálló tevékenységének ismertetésén túl az aranybányászat, a kézműves feldolgozási technikák, aranyműves iparágak fejlődéstörténetét és a királyság erősödésében közzeható folyamatok sajátosságait mutatja be.

Azt, hogy a földrész nem csupán lokális helytörténeti folyamatok eredményeiből építi föl imázsát, hanem ennek a mikrovilágnak mindig is része a külvilág megannyi gesztusa, nem utolsósorban a külföldről érkező, nemegyszer korántsem haszonelvű kutatói szféra, jól illusztrálják a historikus kérdésfelvetések. Ennek mutatja föl egyik sajátos történeti aspektusát *Sebestyén Éva*, aki Magyar László életének és az utána megmaradt, részben alighanem elpusztultnak tekinthető forrásanyag felderítésének szentelte az utóbbi időkben áldozatos kutató munkájának jelentős hányadát. A magyar kutatók 19. század végi afrikanista érdeklődését, Magyar László példátlan időtartamú helyi jelenlétét, a pragmatikusan gondolkodó és mindhalálig bízva bízó kutatói életút bemutatását, a jeles előd után maradt aprócska forrásanyag gazdag értékelését elvégző írás immár nemcsak

a sodró politikai szelekről szól, hanem a maláriával, légzési elégtelenséggel küzdő, öngyógyító kutató személyiségének megérzékítését is vállalja, továbbá a hiánypótló forrásközlés korrekt kötelezettségét is magára veszi. Ezt a fajta áldozatvállalást, melyet (az olvasható háttérből is kitetszően) a legkevésbé a Magyar Tudományos Akadémia szokott támogatni (ezúttal és itt is a Brit Nagykövetség és a Gambiai Képviselet volt szükséges ahhoz, hogy Magyarországon ilyen kiadvány megjelenhessen!) az 1880-as évek végének szakirodalmi szemléjétől napjaink kutatóinak interpretációiig tekinti át rövid összefoglaló (eredetileg kutatási eredmények közzétételét bevezető) cikkében *Régi Tamás*, aki e földrészre vonatkozó tudománytörténetet az elődök szemléletmódját követve négy nagyobb csoportra osztja: akik jártak is Afrikában, mielőtt publikáltak róla, s akik nem, illetve: akik jártak ugyan Afrika valamely táján, de nem készítettek feljegyzéseket, s akik mindezt megtették. Márki Sándor mintegy egy és negyedszázados áttekintése az Afrika-kutatásról 28 magyar kutató munkásságába kalauzol el, s elkülöníti a turistákat, vadászokat, tudományos utazókat és terepkutatókat. Benyovszky Móric, Magyar László, Teleki Sámuel, Torday Emil és Almásy László neve talán a nem afrikanista olvasóknak is ismerősen hangzik, de azt, hogy a tájismereten, természetközelségen, gazdasági érdekek feltárásán túl a földrajz, a néprajztudomány és a történettudományok gazdagodásához is hozzájárultak, csupán kevésbé tudatosult a hazai tudománytörténetben.

A folyóirat egyik legizgalmasabb rétege (merthát nem egybefüggő blokkja, csupán az itt-ott föllelhető közlésekből kiolvasható

harmóniája) a kultúrák közötti kölcsönhatások leíró anyaga. *Sarkadi Monika*, aki az afroamerikanisztika követőjeként itt közölt írásában a dél-amerikai aluku marunok nyelvi kultúrájában mutatja ki az afrikánizmusok meglétét, már felhangolójában is izgalmasan jelzi, hogy nemcsak a milliószám áthurcolt afrikai feketék mikrohistóriája drámai, de az őket körülvevő kortárs nézetek, a „barbár, kultúra nélküli primitív népekről” szóló egész alapfelfogás „a fehér ember mint felszabadító” szerepéről árulkodik. Az afrikai rabszolgakereskedelem 16-18. századi történetétől az amerikai kontinensen zajló beilleszkedésig, ez esetben a Francia-Guyanában „befogadásra” lelt marun kultúrák egy változatának sajátosságaiig a szerző a historikus folyamatok, a vallás, a teremtésmítoszok, a társadalmi szervezethez és politikai intézmények működése, a gazdasági rendszer és a tárgykultúra áttekintésével ajándékoz meg írásában, kiegészítve a zene, folklór, művészeti tevékenység és a nyelv átalakulási vagy megmaradási trendjeinek fölvezetésével.

Ugyanezt a komplexitást a mágia és az afrikai ember tudatában megjelenő tükrének bemutatása révén közelíti meg *Füssi Nagy Géza*, aki a fekete-afrikai varázslók és varázslatok mágikus világának relatív teljességét fogja itt össze írásában. Nilusi népek, maszai, kikujuk, gandák, jurubák, asantik és más népek szakrális világát helyezi elének a jó és a rossz, a varázsszerek és ellenvarázslatok, gyógyító szertartások, titkos társaságok természetfölötti és megszemélyesített világát idézve, maszkokkal, megannyi szövegrészlettel, a holtak és élők közötti utak benépesítésével, mártíromsággal, áldozathittel, erkölcsi és történelmi normák rendszereinek ismertetésével. Elsimult hitvilágok, látszólag megváltozott világképek, zaklatott és lüktető élmények kavalkádjából mutatja föl azt a hagyománykincset, amely minden változás dacára ősbibb, mint maguk az államok, sőt a népek, melyek hitében funkcióra lelt.

A kiadvány üzleti interjúkkal folytatódik, melyekben *D.Faludi Anna* a magyar közgazdászképzésben is fölmerülő kardinális kérdéseivel, az afrikai gazdaság és az uniós törekvések összhangjai által meghatározott vállalkozói magatartásokra világít rá. *Mayer Lajos* ugyancsak ebben az Afrika versus nemzetközi politika kérdéskörre hangolja a szomáliai konfliktus kapcsán fölöttébb kérdését: továbbterjed, vagy lokalizálódik-e az 1991-ben puccsal megdőlt rendszer drámája? Követve az eseményeket a hatvanas évektől, az etióp hadsereg műveleteit és az Afrika Unió munkáját, ugyanúgy a térség-idegen, nagyhatalmi érdekek mentén meghúzott határokat emeli ki, mint Búr Gábor vagy Tusjak Marianna a főntebb idézett írásokban, s a Kongói Demokratikus Köztársaságban non-profit szervezet révén megfigyeléseket gyűjtő *Szilasi Ildikó*, aki a magyar segélyszervezetek egyik tartományában, az oktatás terén elérhető eredmények vidékén keresi a kultúrák közötti kommunikáció esélyeit. *Mayer Lajos* másik írása, mely Dél-Afrikába kalauzol el az esélyek és remények vonalain, öt évnyi diplomáciai élményanyag rövid fejlődésrajzban rögzíthető tényezőit sorolja elő. Kellemes kontraszt, hogy *Tesfay Sába* egy rövid, de annál finomabb kis írásban kávézni invitál

Eritreába, s mintegy „melleslegesen” osztja meg velünk érzékeny megfigyeléseit a kultúrák közötti kommunikáció egy tüneményéről, amely valójában a közösségépítési és -fenntartási folyamatok eszköze, avagy kulturális örökség része, függetlenül turizmustól és „haladástól”, átalakuló életmódtól vagy nemzeti szimbólummá erősödő tartalmaktól.

A kiadványt szinte átható aggodalmas szemléletmód a záró akkordok között is „múltirat” tónusra lel a klasszikus (19. századi) szuahéli líra – ugyancsak *Füssi Nagy Géza* válogatásában és fordításában – megjelenített példával; a múlt örökség mellett ugyanakkor a megmaradó hagyaték is tükröződik a poznavi Régészeti Múzeum afrikai régészeti kiadványsorozatában megjelent művek ismertetése (*Zimborán Gábor*) révén, ehhez csatlakozik meg egy könyvismertetés Gianni Giasanti: *Eltűnő Afrika* című kötetének magyar kiadásáról (*Füssi Nagy Géza* tollából), s a végülében két afrikai témakörű filmről is olvashatunk *T. Horváth Attila* drámai interpretációjában. Ezek sem „lazán átlapozható” írások. A folyóiratot becsukva csupán a képtelenül nagy földrészt még képtelenebb gazdagsága, s még ennél is kilátástalanabb helyzetképe marad meg az olvasóban. Már az optimistában...! Gyengébb idegzetűeknek csak a kifejezetten poétikai vagy szakrális tematikájú cikkeket ajánlom. A merészebbeknek mindet. Mert hát tenni nagyon kéne valamit. De hogy mit, azt még tán mindezen írások olvastán sem könnyű eldönteni. Valami olyasmi kéne, amit a folyó-folydogáló történelem nem elmos, elmaszatol, besároz, megcsúfol, hanem valamiképp megfényez... Mert a napsütésen és a folyók-tavak tükrén, vagy a posztmodern nagyvárosi építménytűkrökön túl mégis kellene valami jólesően biztató ezen a földrészen. A kesergő persze épp azért nem teljességgel jogos, mert akiket történelmi és jelenkori istencsapásokból annyi, és oly kitaróan ért, ahogy Afrika lakóinak java többségét, az már nem is lehetne optimistább, mint a pusztán túlélés reményét táplálni...!

A kiadvány sajátos „második beköszöntővel” indul, merthogy az 1998-ban indult első számot csak alig követte második akkoriban, s azóta financiaális képtelenség volt újabb megjelenésben gondolkodni. Aligha kívánhatnánk komolyabbat, mint hogy az újraindulás és a korszak afrikánistáinak ekkénti megjelenése ezúttal ne alkalmi fórum legyen, hanem a tartós siker kezdete...! ☀

A. *Gergely András*

II. évfolyam, 1-2. szám, 1100 Ft
L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2007
Magyar Afrika Társaság

